

Notable aportació a un tema gramatical

Joan S. Beltran i Cavaller,
Les preposicions per i per a.
Recapitem i afegim-hi alguna cosa més,
Pagès Editors,
Lleida 2014.

El professor Joan Salvador Beltran i Cavaller (Tortosa, 1933) acaba de fer una notable aportació a un tema gramatical controvertit: la distribució de les preposicions *per* i *per a*. Es tracta d'un volum de tres-centes pàgines, eixit a la llum pública l'octubre del 2014 i que ara comentarem.

El llibre s'enceta amb un proemi i s'estructura en set capítols.

El primer capítol es titula «*Per* i *per a* en l'obra de Fabra» i, seguint l'ordre cronològic, ens fa veure l'evolució del criteri fabrià sobre el tema. L'autor destaca que s'hauria de tenir molt en compte, de Fabra, la *Gramàtica catalana* publicada a París l'any 1946 encara en vida del Mestre.

El segon capítol es titula «*Per* i *per a* en els textos gramaticals i en els treballs posteriors a Fabra» i estudia les interpretacions de més de cinquanta autors. Joan S. Beltran i Cavaller mira de ser ben objectiu i alhora crític. Per això fa veure els errors i prejudicis que portaren a la coneguda «proposta Coromines-Solà» (consistent a usar exclusivament *per* davant infinitius, adverbis i conjuncions) i que fan que manqui de base, de manera que assenyadament no es pot acceptar.

El tercer capítol es titula «Les recomanacions dels centres de Normalització Lingüística i de les universitats. Ús habitual en l'Administració i en els mitjans de comunicació» i dóna una ullada a l'estat confús en què es troba la llengua actualment (pel que fa a la distribució de les preposicions *per* / *per a*) «com a conseqüència de la rebel·lia iniciada per Coromines respecte a la norma encara oficial» del IEC.

El quart capítol es titula «Terminologia, semàntica i ús col·loquial» i descriu l'ús oral de les preposicions i conjuncions relacionades amb la idea de causa en els dialectes que han conservat *per a*.

Aquests primers quatre capítols constitueixen, de fet, una primera part de l'obra, la que respon al «recapitem» del subtítol. En canvi, els tres capítols següents en formen una segona part i responen a l'expressió «afegim-hi alguna cosa més» del subtítol.

El cinquè capítol es titula «Evolució de *per a* des del seu naixement» i estudia l'ús de les esmentades preposicions i conjuncions, des del segle XIII fins al segle XIX, amb textos de trenta-dos autors, de procedències variades. És un capítol ambiciós i llarg (ocupa cent pàgines, un terç del volum), que deu haver pres moltes hores a Beltran i Cavaller. Val a dir que el lector el trobarà una mica feixuc, però cal reconèixer que és necessari per a extreure'n conclusions fonamentades filològicament.

El sisè capítol es titula «Referència de les llengües peninsulars més pròximes» i mostra similituds (referents al tema objecte d'estudi) amb el castellà medieval i clàssic i amb l'aragonès antic i actual.

El setè capítol es titula «Conclusions»; conclusions, precisem, que l'autor extreu dels dos capítols anteriors (amb els quals, com dèiem, configura la segona part del treball).

El llibre es clou amb la bibliografia emprada i amb l'índex (col·locat, encertadament, com veiem, al final del volum, i no pas al començament).

De l'escarida relació que acabem de fer ja es desprèn clarament que es tracta d'una obra important, que hem d'agrair al lingüista tortosí i que hauria d'incidir, d'ara endavant, en la teoria i la praxi de la distribució de les preposicions *per* / *per a*. És cert que, com tota obra humana, conté alguns defectes, però això no invalida la bondat i utilitat del conjunt.

Per acabar, anotarem les conclusions que el qui signa aquesta ressenya ha tret de la lectura del volum i meritori estudi de Beltran (conclusions, però, que no sempre coincideixen amb les de l'autor):

1) La preposició composta *per a* sorgeix, en paral·lelisme amb el *pora* o *para* castellà i aragonès, en el segle XIII, probablement a partir de la construcció '*per* + sintagma nominal + *a* + infinitiu' (p.e.: *Promet los dinés per aytals coses a fer* > *Promet los dinés per a fer aytals coses*), per la necessitat de distingir el valor causal del valor final o de destinació. Aquesta preposició composta apareix, ja des del primer moment, en tot el domini lingüístic, si bé amb una presència minsa, que després augmenta. Posteriorment, deixa de pronunciar-s'hi la *a* en els parlars orientals, però continua conservant-se, amb vacil·lacions, en la llengua escrita. En els parlars sud-occidentals (pràcticament, de Tortosa en avall), la preposició composta (en paral·lelisme amb el que fa el castellà amb el seu *para*) tendeix a ocupar l'espai reservat a *per* (en castellà, *por*) expressant motivació. Aquest avanç de la preposició composta és explicat per Beltran per raons ideològiques (minva, en la societat, de l'atenció a la idea de motivació en favor de la idea de profit), però sembla més probable que es degui a raons gramaticals (necessitat o conveniència de distingir entre la idea de causa eficient i les idees de destinació i de motivació).

2) Pompeu Fabra va estar molt encertat en repartir els usos de *per* i *per a*, assignant la primera forma als valors de causa i afins, i la segona, als de destinació i afins. Quant als valors de motivació i afins, admetia l'ús de *per a* (d'acord amb la pronúncia dels parlars sud-occidentals) però preferia *per* (d'acord amb la pronúncia dels altres parlars, demogràficament majoritaris); això, segons la gramàtica oficial, la publicada pel IEC abans de la guerra civil espanyola; segons les posteriors, la preferència de la forma *per* es limitava als casos en què hom vol posar èmfasi en la idea de motivació; per tant, Fabra evolucionà en el sentit d'eixamplar el camp d'ús normatiu de *per a* i d'estreñer el camp d'ús normatiu de *per*. (Per a una presentació gràfica i completa dels valors esmentats, remetem al nostre manual *Català complet* / 2, lliçó 34.)

3) Com ja s'ha dit, caldria abandonar per sempre l'ensenyament i la pràctica de la «proposta Coromines-Solà», perquè no té cap base filològica, atempta contra la semàntica de les dues preposicions implicades i representa un menyspreu dels parlars que fan servir, legítimament, la preposició *per a*, àdhuc en la llengua oral, en aquells casos. A més, va en la línia contrària a la que representa l'evolució de Fabra.

4) El significat d'opinió s'ha d'expressar, segons la documentació apor-

tada pel lingüista tortosí, mitjançant la preposició composta i no pas la simple (p.e.: *Per a l'Església el matrimoni és un sagrament; per a l'Estat, un acte civil*).

5) Tan correcta és l'expressió *per sempre* com l'expressió *per a sempre*.

6) En la producció oral i escrita dels parlars sud-occidentals es pot admetre el canvi de la conjunció final *perquè* en la forma *per a que*. En general, però, val més mantenir la forma *perquè*, especialment tenint en compte el fenomen de

la caiguda de la preposició *a* davant la conjunció *que*.

I res més, sinó felicitar el professor Joan S. Beltran i Cavaller per la seva notable aportació a un tema gramatical complicat i discutit, bo i desitjant que aquesta seva aportació doni els fruits que mereix. ◆

JOSEP RUAIX I VINYET

Material d'interès lingüístic i etnogràfic

Jaume Medina,
El parlar d'una família vigatana,
Ed. Llibres de l'Índex, 2 vols.,
Barcelona 2014.

El catedràtic, escriptor, traductor i investigador Jaume Medina i Casanovas (Vic, 1949) ha afegit a la seva ja nombrosa producció un altre títol: *El parlar d'una família vigatana*, obra que s'estructura en dos volums.

El primer volum conté la «Introducció» i el breu capítol titulat «Una família vigatana», seguit de tres capítols més llargs: «Els avantpassats i el domicili familiar» (detallada evocació de la nissaga de l'autor, comprenent-hi també els oficis exercits), «El parlar de la meua família» (extensa miscel·lània sobre les diferents característiques de la parla de la seva parentela i de la capital de la Plana en general, en què destacariem, per la seva originalitat, l'apartat dedicat a «Les respostes de rebot», tipus —Ah! —*L'ase de casa també ho fa*) i «Els refranys» (distribuïts segons la temàtica). En total ocupa 274 pàgines.

El segon volum conté els exhaustius capítols titulats «Les locucions i les frases fetes» (amb entrades i exemples, com també, sovint, explicacions, algunes d'elles formulades dins l'exemple mateix) i «Repertori lexicogràfic» (amb entrades i, quan l'autor ho creu oportú, explicacions). En total ocupa 498 pàgines.

Com es veu, doncs, en conjunt són 772 pàgines, que constitueixen una aplega de molt material d'interès lingüístic i etnogràfic, centrat en la família de l'autor —en la qual especialment destaca el seu pare Ramon— i, lògicament, ampliat a la ciutat de Vic i encara, indirectament, a altres indrets de la comarca d'Osona. Admirem la felicitat memòria d'en Jaume Medina, la seva capacitat d'observació, el prolongat esforç de treball, la meticulosa anàlisi de molts detalls —aportant les referències bibliogràfiques oportunes— i la lloable voluntat de contri-

buir a obtenir un nivell de llengua més genuí en els mitjans de comunicació. Certament, el lector de l'obra hi aprèn moltes coses que l'ajudaran a millorar el seu coneixement del nostre llenguatge, sobretot en el seu vessant popular.

Ara bé, com que hem de fer una revisió crítica, també hem d'indicar a aquest lector que tingui present que l'obra s'ha publicat sense passar per una revisió acurada. Així, per exemple, creiem que caldria haver distingit més entre el que és llengua estàndard o literària, el que són particularitats territorials o populars genuïnes (ni que a vegades davallin al nivell vulgar) i el que són castellanismes; també caldria haver distribuït millor alguns ítems, que ara van en algun apartat inadequat (així, en el capítol dels refranys, hi ha expressions que no ho són), i caldria haver evitat certes repeticions. Ja no parlem de corregir-hi les errates o badades, que, malauradament, se'ns escapen a tots. Així, baixant només a un parell de detalls puntuals, notaríem (pel que fa al primer volum, p. 97) que l'article de *tot lo dia* no és neutre sinó masculí i (pel que fa al segon volum, p. 361) suggeriríem a l'autor que busqués la procedència del terme col·loquial *amaneos*, no en l'hipotètic cast. *amaneos* o *maneos*, sinó en el cast. *meneos*.

En fi, podríem dir que el professor Medina ens ha ofert un diamant en brut: diamant, pel seu ingent volum de dades amb valor lingüístic i etnogràfic; en brut, perquè s'ha presentat, fins a cert punt, sense polir. Tant de bo que el mateix autor vigatà pugui procedir un dia o altre, d'una manera definitiva, a tal labor de poliment. Llavors la nostra felicitació i el nostre agraïment podran ser sense reserves. ◆

JOSEP RUAIX I VINYET